

De staat van erfgoed in Overijssel

Een terug- en vooruitblik op erfgoed in de provincie Overijssel

Voorwoord

Onze provincie heeft een zeer rijk verleden en dit zie je overal terug. Denk bijvoorbeeld aan de oude (kerk)gebouwen, historische binnensteden, het eeuwenoude landschap dat onze voorouders hebben vormgegeven. Maar dit rijke verleden zie je ook terug in verhalen, tradities, rituelen en de streektaal. Samen vertellen ze het Verhaal van Overijssel.

Erfgoed is als een grote paraplu over tal van onderwerpen. Wat deze onderwerpen gemeen hebben is dat we het behoud en de doorontwikkeling ervan als provincie belangrijk vinden. Het was onderdeel van het bestaan van onze voorouders, is onze woon- en werkomgeving en geeft onze huidige leefomgeving karakter. Het is verbindend en zorgt ervoor dat we ons thuis voelen. Erfgoed is continu in beweging, verandering is van alle tijd. Als we erfgoed-inclusief ontwikkelen geven we de toekomst van Overijssel een verleden mee.

“We zien namelijk ook dat erfgoed een steeds mooiere bijdrage kan leveren aan ruimtelijke of maatschappelijke vraagstukken”

Daarom willen we het behoud en doorontwikkeling van erfgoed als provincie stimuleren. We doen dit door diverse financiële regelingen, het delen van kennis en netwerken en door de verbinding te zoeken met andere beleidsterreinen. We zien namelijk ook dat erfgoed een steeds mooiere bijdrage kan leveren aan ruimtelijke of maatschappelijke vraagstukken. Oplossingen die passen bij de regio en bij het Verhaal van Overijssel hebben meer steun vanuit de omgeving en zijn duurzamer, omdat ze aansluiten bij de natuurlijke omgeving.

Vorig jaar lanceerde de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een overzicht van de uitvoering van het landelijk erfgoedbeleid. De publicatie die u nu op uw scherm heeft, is een Overijsselse vertaling daarvan. Dus wat is de stand van zaken op het provinciaal beleid als het gaat over erfgoed? We kijken terug op de vorige beleidsperiode en blikken vooruit op wat we de komende jaren gaan doen.

Ik wens u veel plezier bij het doornemen van dit overzicht en hoop natuurlijk vooral dat het inspiratie geeft voor de nabije toekomst.

Gert Harm ten Bolscher
Gedeputeerde provincie Overijssel

De Grote of Sint Cyriacuskerk in Dalfsen, datering hoofdbouw 1300 en 1400

Immaterieel erfgoed: het Bloemencorso in Sint Jans Klooster is in 2014 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Deze Inventaris bevat immaterieel erfgoed waarvan de erfgoedgemeenschap, groep of individu een borgingsplan heeft geschreven om het erfgoed toekomst te geven.

Rol van de provincie

De provincie Overijssel hecht veel waarde aan het behoud en de versterking van zowel materieel als immaterieel cultureel erfgoed. Hieronder geven we een overzicht van de diensten en taken die we als provincie op ons nemen om dit erfgoed te beschermen en te promoten.

Behoud en Bescherming

De provincie Overijssel speelt een belangrijke en ondersteunende rol in het behoud en het beheren van monumenten en historische gebouwen. We ondersteunen eigenaren en gemeentes om deze waardevolle plekken te beschermen. Daarnaast zetten we ons in voor de bescherming van archeologische vindplaatsen en stimuleren we archeologisch onderzoek om het verleden beter te begrijpen. Ook zorgen we er mede voor dat historische landschappen en structuren hun unieke karakter behouden.

Subsidies en Financiering

De provincie biedt verschillende subsidies en financieringsmogelijkheden om erfgoed te behouden. Er zijn financiële regelingen voor het herstellen van monumenten en historische gebouwen, zodat eigenaren financiële steun krijgen om deze in goede staat te houden. Daarnaast zijn er projectsubsidies voor initiatieven die helpen bij het behoud en de promotie van immaterieel erfgoed, zoals tradities en gebruiken.

Kennisdeling en Bewustwording

Kennisdeling en bewustwording zijn belangrijke onderdelen van het erfgoedbeleid. De provincie organiseert en ondersteunt educatieve programma's, workshops en lezingen om de kennis en waardering voor erfgoed te vergroten. Voorbeelden hiervan zijn de Leerlijn 'Behoud het kerkgebouw Overijssel' en ondersteuning voor erfgoedorganisaties via het [Erfgoedplatform Overijssel](#). Daarnaast worden tentoonstellingen en culturele evenementen ondersteund om het erfgoed bij een breed publiek onder de aandacht te brengen, waardoor de geschiedenis en cultuur van Overijssel levend blijven.

Samenwerking en Netwerken

Samenwerking is een sleutelwoord in het erfgoedbeleid van de provincie Overijssel. We werken nauw samen met gemeenten, erfgoedinstellingen, vrijwilligersorganisaties en lokale gemeenschappen. Door deze partnerschappen kan de provincie beter inspelen op de behoeften en uitdagingen van erfgoedbeleid en een breed draagvlak creëren voor erfgoedinitiatieven. Dit stimuleert nieuwe verbindingen, vergroot de inzet en maakt meer impact.

Innovatie en Duurzaamheid

De provincie Overijssel zoekt naar innovatieve en duurzame oplossingen voor erfgoed. Dit betekent dat er wordt gezocht naar manieren om oude gebouwen een nieuwe functie te geven zonder hun historische waarde te verliezen.

“Het gebruik van duurzame restauratie-technieken zorgt ervoor dat restauratie-projecten zowel het verleden respecteren als toekomstbestendig zijn”

Advies en Ondersteuning

De provincie biedt via het [Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel](#) advies en ondersteuning aan gemeentes op alle aspecten van erfgoedzorg. Daarnaast wordt gewerkt aan kennis- en netwerkversterking.

Luchtfoto van de Grafheuvels Mander - Uelsen, dit gebied maakt onderdeel uit van de routes ontwikkeld voor het project 'Onze burens uit de prehistorie'. Met dit project wordt het waardevolle maar vaak ook fragiele prehistorische landschap aan bewoners en bezoekers van Overijssel onthuld om zo meer besef van waarde te creëren.

Kerkeigenaren- en bestuurders en andere initiatiefnemers gaan samen met experts en elkaar aan de slag met het toekomstbestendig maken van de kerkgebouwen in Overijssel.

Het project 'Landgoederen van Textiel' onderzoekt negen historische landgoederen in Twente die ooit eigendom waren van textielfabrikanten. Het doel is om beheerplannen te ontwikkelen om deze landgoederen vitaal te maken en te behouden voor de toekomst. Het onderzoek combineert historische data met nieuw veldonderzoek om klimaatbestendige en aantrekkelijke landschapsparken te creëren.

Terugblik op: 'Raak! Cultuurbeleid 2021-2024'

Het cultuur- en erfgoedbeleid voor de periode 2021-2024 werd voor een overgroot deel gekenmerkt door de coronapandemie. De cultuur- en erfgoedsector werden hard geraakt door de maatregelen ter bestrijding van de pandemie. Vooral het niet doorgaan van allerlei publieksactiviteiten had een enorme impact. We hebben veel bewondering voor de veerkracht waarmee de cultuur- en erfgoedsector deze crisis het hoofd heeft geboden.

Investerings

De provincie investeerde in de periode 2021-2024 veel in het Overijsselse erfgoed:

- Met de subsidieregeling Restauratie Rijksmonumenten subsidieerden we 47 restauratieprojecten met een totaalbedrag van 11,8 miljoen euro (incl. middelen van Het Rijk). Daarmee krijgen deze unieke bouwwerken een duurzame toekomst.
- Tweemaal is een bedrag bijgestort, in totaal 1,3 miljoen euro, in het Cultuurfonds Monumenten. Dit revolverende fonds is in beheer bij het [Nationaal Restauratiefonds](#) en het [Cultuurfonds](#) en biedt leningen voor eigenaren van gemeentelijke monumenten en karakteristieke gebouwen, voor restauratie en verduurzaming.
- Met de subsidieregeling '[Het Verhaal van Overijssel](#)' werden 138 zeer diverse erfgoedprojecten ondersteund die de bijzondere verhalen van onze provincie vertellen, verbeelden en doorgeven.
- Maar liefst 226 kleinere projecten op het gebied van cultuurparticipatie en erfgoed werden gefinancierd door het [Fonds Kleine Culturele Initiatieven Provincie Overijssel](#) via de provinciale afdeling van het Cultuurfonds.
- Om het abonnementsgeld laag te kunnen houden ontving de [Monumentenwacht](#) een subsidie.
- [Restauratie en Innovatie in de bouw Overijssel \(RIBO\)](#) ondersteunden we in het werven en opleiden van nieuwe vakmensen in het restauratiewerk. Ook hebben we financieel bijgedragen aan de nieuwbouw van het restauratiecentrum dat in 2024 is geopend.
- Door de leerlijn Behoud het Overijsselse Kerkgebouw boden we eigenaren en initiatiefnemers de mogelijkheid om, onder begeleiding van experts, aan de slag te gaan met toekomstplannen voor hun kerkgebouw.
- In samenwerking met Groene Grachten brachten we 25 Groene Menukaarten uit. Als eerste provincie deelden we er aan elke van onze gemeenten één uit. De [Groene Menukaart](#) is een online platform met meer dan 100 maatregelen die eigenaren op weg helpen in het verduurzamen van hun historische pand, het is een impuls voor de verduurzaming van onze monumenten.

In het Stinspark, gelegen in de wijk Westenholte, ligt een archeologisch rijksmonument, het enige van Zwolle. Het park krijgt een metamorfose en wordt in de oude historie hersteld. Deze herinrichting is een initiatief van de buurt en is een Erfgoed Deal project.

De Hersteld Hervormde Kerk in Staphorst, gebouwd in 1954.

Provinciaal Depot voor Bodemvondsten

Uiteraard voerden we onze wettelijke taken uit. Daaronder valt het beheer van het [Provinciaal Depot voor Bodemvondsten](#), waar (bijna) alle in Overijssel opgegraven archeologische vondsten worden bewaard en beheerd. Naast deze wettelijke taken voor archeologie hebben we ook een publieksprogramma op dit thema uitgevoerd. Zo zijn er jaarlijks schoolklassen op excursie naar het archeologisch depot gegaan, hebben we verschillende vondsten in bruikleen gegeven, archeologiedagen mogelijk gemaakt en hebben we nieuwsbrieven uitgebracht.

Trechterbekercultuur in de Nederlands-Duitse grensstreek

Sinds 2023 zijn we deelnemer aan het Interreg project [‘Trechterbekercultuur in de NL-D grensstreek’](#). Daarin werken we samen met de provincie Gelderland, Rijksuniversiteit Groningen en het Duitse Westfalen-Lippe.

Cultuurhistorische Waardenkaart

Daarnaast hebben we ingezet op het actualiseren en doorontwikkelen van de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart van Overijssel. De ambitie was om de Cultuurhistorische Waardenkaart stevig onderdeel te maken van het ruimtelijk beleid van de provincie. We wilden ons erfgoed niet alleen beschermen, maar ook toekomstbestendig ontwikkelen en benutten.

Vassergrafveld - living history processie. Grote delen van ons prehistorische landschap zijn verborgen; verscholen tussen de bomen of onder de bodem. Soms zien we een tipje van de sluier in de vorm van een grafheuvel of raatakker. Daar kunnen we de prehistorische mens - vaak met moeite - visualiseren. Als een soort 'buur' die we nog niet goed kennen, maar die toch al zo'n 5000 jaar naast ons woont. Het project 'Onze burens uit de prehistorie' maakt deze buur weer zichtbaar. Het project is mede mogelijk gemaakt door de subsidieregeling Het Verhaal van Overijssel.

Vooruitblik op het nieuwe beleid: 'Morgen wacht niet! 2025-2028'

Zoals eerder geschreven is het erfgoed van Overijssel zeer divers en waardevol, met historische steden, dorpen, buitenplaatsen, kerkgebouwen, boerderijen, grafheuvels en dijken. Mensen hechten veel waarde aan hun leefomgeving, tradities en taal, wat zorgt voor verbinding, herkenning en begrip.

Er zijn uitdagingen zoals leegstand van monumentale boerderijen en verdroging van landschappen, maar erfgoed kan ook inspiratie bieden voor oplossingen. Lokale gemeenschappen spelen een cruciale rol in het beschermen en ontwikkelen van erfgoed. Gebiedseigen oplossingen die gebaseerd zijn op het Overijsselse verhaal hebben meer draagvlak en voegen kwaliteit toe aan het leven van de inwoners. Dit alles draagt bij aan een toekomstbestendig Overijssel.

In de beleidsnota 'Morgen wacht niet! 2025-2028' beschrijven we waar we de komende jaren onze focus op leggen. Hieronder een greep uit de geplande en nog te plannen activiteiten die we in deze beleidsperiode hopen uit te voeren:

Archeologie

- We beperken onze wettelijke taak niet tot opslaan, conserveren en bruiklenen, maar betrekken ook het publiek bij dit onderwerp door het publieksprogramma '[De Vondst van Overijssel](#)'. Het provinciaal depot blijven we beheren en doorontwikkelen;
- We doen mee aan het Interreg project 'Trechterbekercultuur in de NL-D grensstreek', samen met provincie Gelderland, de Rijksuniversiteit Groningen en het Duitse Westfalen-Lippe. Dit project loopt nog door tot en met 2026;
- Er worden twee archeologiedagen georganiseerd, in 2026 en 2028. Dit is een tweejaarlijks evenement voor professionele en amateurarcheologen, georganiseerd door het Oversticht.

Materieel erfgoed

- We starten een vierjaarlijkse Overijsselse Erfgoedmonitor voor het in beeld brengen van de stand van onderhoud van Rijksmonumenten (niet-woonhuizen).

Daarnaast blijven we:

- Monumenteigenaren ondersteunen bij het in goede staat houden van hun monument, via Monumentenwacht Overijssel;
- Het Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel uitvoeren waar gemeenten terecht kunnen met al hun erfgoedvragen, via Het Oversticht;
- Vakmensen voor restauratie opleiden, via stichting RIBO;
- De subsidieregeling Restauratie Rijksmonumenten en het Cultuurfonds Monumenten Overijssel voortzetten;
- De leerlijn Behoud het Kerkgebouw Overijssel continueren, met daarbij aandacht voor de ondersteuning van zowel kerkeigenaren als gemeentes;
- Onze eigen kennis vergroten en ons inspireren door mee te blijven doen aan het European Interreg project Religious Heritage in rural areas;
- De subsidieregeling Het Verhaal van Overijssel is vernieuwd en kan gebruikt worden voor activiteiten op het gebied van archeologie, restauratie en herstel aan cultureel erfgoed of immaterieel erfgoed en streektaal.

Immaterieel erfgoed

- In samenwerking met het [Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed \(KIEN\)](#) en het Erfgoedplatform richten we ons op het behoud en de toekomstbestendigheid van tradities, gewoonten, gebruiken en ambachten. Met erfgoedgemeenschappen en gemeenten wisselen we kennis en ervaring uit en ondersteunen we lokale visies. Maar ook in onze eigen vernieuwde subsidieregeling 'Het Verhaal van Overijssel wordt vervolgd...' krijgt borging en toekomstbestendigheid van tradities, gebruiken en gewoontes meer aandacht;
- Op het gebied van de Nedersaksische taal en cultuur zetten we in op het versterken van de culturele identiteit en het behoud van deze taal en cultuur. Voor de periode tot en met 2028 hebben we extra middelen beschikbaar gesteld voor onze partner op het gebied van de streektaal; de [Overijsselaacademie](#). Met deze middelen maken we onder andere educatieve programma's, publicaties en mediaproducties (mede) mogelijk;
- Kleine erfgoedorganisaties, zoals musea en historische verenigingen, krijgen ondersteuning bij vraagstukken zoals collectiebeheer, digitalisering en vrijwilligerswerving. Het Erfgoedplatform Overijssel biedt een plek waar deze organisaties hun vragen en ondersteuningswensen kunnen delen. Voor de periode tot en met 2028 hebben we extra financiële middelen beschikbaar gesteld om de capaciteit van het Erfgoedplatform te vergroten.

Een goed voorbeeld van een erfgoedgemeenschap in Overijssel die geholpen is door het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) is de Stichting Midwinterhoornblazen Twente. Deze stichting zet zich in voor het behoud en de promotie van de traditie van het midwinterhoornblazen, een belangrijk immaterieel erfgoed in de regio. Met ondersteuning van KIEN hebben zij een borgingsplan ontwikkeld om deze traditie levend te houden, onder andere door het organiseren van workshops, optredens en educatieve programma's voor jongeren.

Tijdens de activiteiten van Archeologie Overijssel ervaren kinderen hoe het is om archeoloog te zijn. Ze gaan op onderzoek uit, leren over bodemvondsten en gebruiken een metaaldetector om verborgen schatten te vinden. Deze educatieve programma's maken archeologie tastbaar voor kinderen.

Papierscheppen in Ootmarsum. In Ootmarsum wordt het ambacht van papierscheppen nog steeds met de hand uitgevoerd. Dit proces, waarbij papier wordt gemaakt van natuurlijke materialen, is erkend als immaterieel erfgoed vanwege zijn historische waarde en het behoud van traditionele technieken.

Erfgoed in transitie

- We zetten ons in om cultureel erfgoed vertrekpunt te laten zijn bij hedendaagse opgaven en ontwikkelingen, zodat ieder gebied in Overijssel zich op eigen wijze kan ontwikkelen. Dat doen we door goede voorbeelden te delen, cultuurhistorische waarden te koppelen aan andere beleidsdomeinen en inspiratie te bieden voor gebiedseigen oplossingen;
- De [Cultuurhistorische Waardenkaart](#) gebruiken we daarbij als kennis- & inspiratiebron. Ook zullen we deze kaart/bron de komende periode verder ontwikkelen, integreren in het ruimtelijk beleid en toegankelijker maken. De 20 [Karakteristieke landschappen | Cultuurhistorische Waardenkaart van Overijssel](#) vertellen ieder een uniek Overijssels verhaal dat inspiratie biedt voor de omgang met de grote opgaven waar we voor staan;
- We dagen al onze erfgoedpartners uit om onder penvoerderschap van Landschap Overijssel gezamenlijk te werken aan erfgoed-inclusieve voorbeeldprojecten, het doorontwikkelen van cultuurlandschappen en gebiedseigen oplossingen. Ook maken we afspraken met Landschap Overijssel hoe deze kennis en ervaring kan worden gedeeld.

Een goed voorbeeld van een erfgoed-inclusief ontwikkeld project in Overijssel is het project 'Landgoederen van Textiel'. Dit project richt zich op het onderzoeken en behouden van historische textiellandgoederen in Twente. Door historische data te combineren met nieuw veldonderzoek, worden beheerplannen ontwikkeld om deze landgoederen toekomstbestendig te maken. Het project streeft naar het creëren van klimaatbestendige en aantrekkelijke landschapsparken, waarbij zowel het materiële als immateriële erfgoed wordt geïntegreerd.

Uitvoerende partijen

Bij de uitvoering van ons beleid zijn belangrijke partijen:

- Het Steunpunt Cultureel Erfgoed, uitgevoerd door het Oversticht, helpt ons de gemeenten ondersteunen bij hun monumentenzorgtaak. Zij bieden een helpdesk voor gemeenten en adviseren in bijvoorbeeld vergunning-procedure, subsidiemogelijkheden, restauratie- en duurzaamheidsvraagstukken;
- De Overijsselacademie houdt zich bezig met immaterieel erfgoed en de Nedersaksische taal en cultuur. Met onze ondersteuning maakten zij de populaire podcast en theatervoorstelling 'De Nedersaksen' en brachten het zakboekje 'Streektaal in de zorg' uit;

 [Beluister de Podcast](#)

- Het Erfgoedplatform Overijssel is in opdracht en met financiering van ons opgericht. Zij delen kennis over het beheer van collecties, vrijwilligersbeleid en publieksbereik en ondersteunen daarmee kleine cultuurhistorische organisaties zoals musea en oudheidskamers bij de uitvoering van hun activiteiten;
- Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) helpt ons bij het activeren van het bestaande netwerk van Overijsselse erfgoedgemeenschappen. Hiermee zorgen we ervoor dat onze Overijsselse tradities blijven bestaan. Met onze financiering heeft het KIEN verschillende trainingen en bijeenkomsten georganiseerd voor Overijsselse erfgoedgemeenschappen en brachten zij de brochure Immaterieel Erfgoed in Overijssel uit.

De kenmerkende Peperbus in Zwolle, de laatgotische toren behorende bij de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopneming. De toren dankt zijn bijnaam aan de vorm, die lijkt op een peperbus.

Erfgood in cijfers*

Erfgoodorganisaties

55

Initiatieven
voor
beoefening

Vanuit stichtingen,
verenigingen
en organisaties voor de
beoefening van erfgoed

88

Initiatieven
voor behoud
en onderhoud

Vanuit stichtingen,
verenigingen en
organisaties voor het behoud
en onderhoud van erfgoed

46

Musea

Die open zijn voor publiek en
erfgoed verzamelen, conser-
veren, onderzoeken, commu-
niceren en tentoonstellen

58

Historische
verenigingen

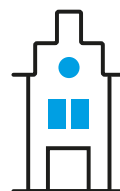
Houden zich bezig met het
vergroten van kennis over de
geschiedenis en/of
archeologie van een bepaalde
plaats of regio.

7

Archieven

Beheren en bewaren historische documenten
die van belang zijn voor onze provincie. Ze
ondersteunen historisch onderzoek en
organiseren educatieve activiteiten

Monumenten

1.200

Rijksmonumenten

4.906

Gemeenlijke
monumenten

7

Beschermde stads-
en dorpsgezichten

117

Aantal archeologische
rijksmonumenten

Meer dan **90.000**
archeologische vondsten

Financiën

2

provinciale
subsidieregelingen

Colofon

Voor meer informatie over ons werk, kijk op www.overijssel.nl/erfgoed.

Uitgave

Maart 2025

Beeldmateriaal

Provincie Overijssel,

Het Oversticht,

R.J. Stöver

Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel

Ontwerp en vormgeving

provincie Overijssel, Cécile Li

Nu reclame, Ilse Weijman